

szowscy nie zgadzali się na to i żądali od Gesslera respektowania urbarza z 1574 r. określającego ich robocizny i powinności. Autor poza tymi ogólnymi stwierdzeniami nie wchodzi bliżej w meritum sprawy, nie analizuje dokładniej tych aspektów gospodarki chłopskiej i folwarcznej, które bezpośrednio wiązały się z powstaniem. Wydaje się, że dla pełniejszego zrozumienia i poznania powstania niezbędne było zbadanie, ile wynosiła pańszczyzna w Oldryszowie i do jakich rozmiarów Gessler ją podwyższał, jaka była wysokość czynszów w pieniądzu i naturaliach i jakie jeszcze inne powinności spełniać musieli poddani oldryszowscy. Należało również podać, jakie nowe opłaty i czynsze właściciel usiłował im narzucić.

Zupełnie drobne już zarzuty dotyczą konstrukcji pracy; Autor nie ustrzegł się bowiem przed powtórzeniami. Wyraźnie występuje to w związku z opisem wydarzeń, jakie się powtórzyły w Oldryszowie w grudniu 1765 r. Zagadnienie to raz omawia Autor na podstawie własnych materiałów (s. 348), a drugi raz — w oparciu o J. Ziekurscha (s. 350). Z powtórzeniem spotykamy się także przy ocenie powstania oldryszowskiego jako pierwszego ogniwa w łańcuchu wystąpień chłopskich, jakie ogarnęły znaczne połacie Śląska w 1766 r. (s. 339—340 i 351—352).

Powyższe uwagi krytyczne nie umniejszają w niczym dużej wartości rozprawy B. Indry jako wartościowego i cennego przyczynku do poznania dziejów walki klasowej chłopów śląskich w drugiej połowie XVIII w.

Józef Leszczyński

H. Mayer, STUDIEN ZUR DEUTSCHEN LITERATURGESCHICHTE (Neue Beiträge zur Literaturwissenschaft, t. II, Berlin 1954, s. 270).

Problem nowego, marksistowskiego ujęcia historii literatury niemieckiej jest nader palący. Zanim jednak przystąpi się do napisania wyczerpującej syntezy, należy dokonać skrzętnej rewizji dotychczasowego dorobku naukowego i opracować liczne zagadnienia szczegółowe traktowane dotychczas przez badaczy bądź to po macoszemu, bądź też w ogóle przemilczane. Czołowe miejsce w tych pracach wstępnych zajmują studia historyczno-literackie wychodzące pt. *Neue Beiträge zur Literaturwissenschaft*, których pierwsze trzy tomy ukazały się już w wydawnictwie Rütten & Loening w NRD. *Studia*, redagowane przez prof. dra Wernera Kraussa i prof. dra Hansa Mayera, przynoszą najnowsze prace z zakresu historii i teorii literatury niemieckiej i są przeznaczone nie tylko dla naukowców i studentów, lecz również dla szerszego kręgu czytelników. Już pierwsze tomy spotkały się z gorącym przyjęciem i znalazły głośny oddźwięk zarówno w Niemieckiej Republice Demokratycznej, jak i w Niemieckiej Republice Federalnej oraz poza granicami Niemiec.

Jako tom drugi tej serii ukazała się książka prof. dra Hansa Mayera pt. *Studien zur deutschen Literaturgeschichte*. Prof. Mayer jest jednym z najwybitniejszych historyków literatury niemieckiej. Spod jego pióra wyszła znana praca o Büchnerze i świetna monografia o Tomaszu Mannie, nad której drugim, rozszerzonym wydaniem Autor obecnie pracuje. Za swoją działalność naukowo-badawczą został prof. Mayer w roku ubiegłym wyróżniony nagrodą państwową. Jego tom *Studiów* zawiera dziesięć rozpraw i artykułów dotyczących różnych problemów literatury niemieckiej od XVIII do XX w. Prace o Schnablu, Lessingu, Immermanie, Büchnerze i Gerhardzie Hauptmannie drukowano w tej książce po raz pierwszy, pozostałe rozprawy Autor drukował już uprzednio w czasopiśmie.

Mayer zaczyna *Studia* rozprawą o powieściach Jana Gotfryda Schnabla, które stanowią w literaturze niemieckiej ogniwo pośrednie pomiędzy Grimmelshausenem a Wielandem. Wskazując na blaski i cienie twórczości Schnabla zwraca

szczególną uwagę na wątki realistyczne w jego utworach i analizuje na szerokim tle historycznym jego poglądy społeczne i artystyczne. W następnej pracy Hans Mayer porusza interesujący problem stosunku Lessinga, reprezentanta literatury niemieckiej okresu Oświecenia, do pisarzy „Burzy i naporu“ (*Sturm und Drang*) i czasów późniejszych. Autor zaznajamia nas również z mało znanym dotąd pisarzem plebejskim drugiej połowy XVIII w. Ulrykiem Bräkerem, który opisał w sposób jędrny i bezpośredni dzieje swego życia. Mimo sprzeczności i niekonsekwencji ideologicznych twórczość Bräkera jest interesującym dokumentem historyczno-kulturalnym o wielkiej oryginalności literackiej.

Najobszerniejsza rozprawa jest poświęcona Fryderykowi Schillerowi. Ukażała się ona w przekładzie polskim nakładem Ossolineum pt. *Schiller a naród*. Rozprawę tę omówi autor niniejszej notatki w okresie późniejszym. W następnym artykule zajmuje się Mayer powieścią Immermanna *Die Epigonen*. Utwór ten porównuje z twórczością Balzaka wskazując na specyfikę niemieckiej sytuacji społecznej. Jedną z prac poświęca Autor poglądom estetycznym Büchnera, który „przeciwwstawił arystokratycznemu idealizmowi i arystokratycznemu realizmowi realizm plebejsko-demokratyczny“. Mayer akcentuje różnice zachodzące pomiędzy poglądami Büchnera a tendencjami reprezentowanymi przez kierunek literacki zwany Młodymi Niemcami i uważa estetykę Büchnera za twórczą kontynuację idei poetów „Burzy i naporu“, a szczególnie młodego Schillera, i zarazem za zapowiedź nowej, marksistowskiej estetyki.

Opierając się na nowym wydaniu listów Ryszarda Wagnera rzuca Mayer interesujące światło na przebieg ideologicznego i artystycznego rozwoju Wagnera i dochodzi do wniosku, że jest on typowy dla mieszczaństwa niemieckiego na przestrzeni lat 1830—1883. Mayer zajmuje się przede wszystkim Wagnerem jako pisarzem i poetą i zwraca uwagę na fakt, że punkty szczytowe jego działalności artystycznej przypadają na czas, kiedy reprezentował on najbardziej postępowe poglądy. W następnych dwóch artykułach Autor omawia stosunki, jakie istniały pomiędzy Gerhardem Hauptmannem a Tomaszem Mannem, oraz twórczość Hermanna Hessego. Pracę zamyka mowa wygłoszona przez Hansa Mayera w Hamburgu z okazji 90 rocznicy urodzin Gerharda Hauptmanna.

Mówiąc ogólnie prof. Mayer zajmuje się w *Studiach* — na przykładzie twórczości poszczególnych pisarzy względnie na podstawie analizy ich dzieł — podstawowymi problemami niemieckiego Oświecenia, „Burzy i naporu“, kwestiami klasyki niemieckiej oraz tzw. Młodych Niemiec i wreszcie rozwojem literatury burżuazyjnej XIX i XX w., wychodząc od analizy stosunków społeczno-politycznych i uwzględniając sytuację w przodujących literaturach obcych. Nie izoluje również literatury od innych dziedzin sztuki, a szczególnie muzyki. Dojrzałe opanowanie metody marksistowskiej, wszechstronna i gruntowna wiedza pozwoliły Mayerowi na naszkicowanie — wprawdzie jeszcze w sposób fragmentaryczny — nowego obrazu literatury niemieckiej na przestrzeni ostatnich wieków, uwzględniając równocześnie całą złożoność procesów twórczych, unikając wulgaryzacji i dysproporcji, błędów tak często popełnianych w badaniach nad literaturą. *Studia* prof. Mayera, stanowiące jedno z największych osiągnięć w literaturoznawstwie niemieckim ostatnich lat, powinny zainteresować nie tylko naszych germanistów, ale i historyków, których zajmuje problematyka niemiecka.

Marian Szyrocki